

Conclus federal davart ina nova constituziun federala

**■ La dumonda da la votaziun sa cloma:
Vulais Vos acceptar il conclus federal
dals 18 da december 1998 davart ina
nova constituziun federala?**

Il cussegl naziunal ha approvà
la constituziun cun 134 cunter 14 vuschs
tar 31 abstenziuns, il cussegl dals
chantuns cun 44 cunter 0 vuschs.

La constituziun è chausa da nus tuts

La constituziun federala furma l'urden
fundamental legal da la Confederaziun.
Ella cuntegna las reglas las pli impur-
tantas per nosa convivenza en il stadi.
Ella garantescha ils dretgs fundamentals
da las personas e la cooperaziun dal
pievel, reparta las incumbensas tranter
la confederaziun ed ils chantuns e
circumscriba las cumpetenzas da las
autoritads. Perquai che la constituziun
è ina chausa che pertutga nus tuts
esi impurtant che las burgaisas ed ils
burgais la conuschian. Per questa
raschun obtegnan las votantas ed ils
votants il text da la nova constituziun
federala en ina brochura separata
che permetta ad els da tegnair en salv
e da duvrar el.

Ils 7 da favrer 1999 han il pievel
ed ils chantuns approvà novas
disposiziuns constituziunalas
davart l'elegibilitad en il cussegl
federal e davart la medischna
da transplantaziun. Questas
midadas da la constituziun
d'enfin uss vegn il parlament ad
integrar en la nova constituziun
il mument da l'entrada en vigur,
sch'ella vegn approvada en la
votaziun dal pievel.

Il pli impurtant en furma concisa

■ Nus duvrain ina nova constituziun federala

Noss pajais ha ina da las pli veglias constituziuns dal mund. La constituziun federala da 1848 è sa cumprovada en ses tratgs fundamentals ed è vegnida revedida totalmain be ina giada, numnadain l'onn 1874. Tras passa 140 revisiuns parzialas è il text actual da la constituziun dentant daventà pauc survesaivel e grev da chapir. Numerusas disposiziuns èn antiquadas u davanz. La constituziun cuntegna disposiziuns ch'èn da reglar sin il stgalim da la lescha. Ultra da quai manca en ella quel dretg fundamental ch'è entrà en vigur tras decisiuns da dretgiras, pratica d'autoritads u cunvegns internaziunals. Per quests motivs ha il parlament incumbensà 1987 il cussegl federal d'actualisar la constituziun vertenta tras ina refurma complessiva.

■ Avantatgs da la nova constituziun

La nova constituziun reflecta la realitad constituziunala actuala. Dretg che n'è fin uss mai vegnì mess en scrit è ussa fixà expressivamain en la constituziun, oravant tut plirs dretgs fundamentals ed il federalissem da partenaris sco el vegn pratigà oz. Il dretg existent è structurà a moda survesaivla e clera. La segirtad giudiziala vegn tut en tut meglierada considerablamain. La lingua è vegnida adattada al temp dad oz, e las disposiziuns èn formuladas a moda pli chapai-vla. Ultra da quai ha il parlament inoltrà

novaziuns ch'èn generalmain ablas da chattar in consens.

■ Ulteriurs pass

La constituziun, davart la quala nus votain uss, è in emprim pass impurtant. Ulteriuras refurmas per rinforzar nossas instituziuns statalas èn gia instradadas: Las refurmas dals dretgs dal pievel, da la justia, da la direcziun dal stadi sco er da la gulivaziun da finanzas tranter la confederaziun ed ils chantuns. Il parlament sco er il pievel ed ils chantuns vegnan pli tard a decider separadamain davart questas dumondas. La nova constituziun è concepida uschia che questas refurmas sa laschan integrar armonicamain.

■ Ponderaziuns dal cussegl federal e dal parlament

Il cussegl federal ed il parlament considereschan la nova constituziun federala per necessaria. Questa refurma procura che noss stadi actual daventia vesaveil en la constituziun. Quai vala oravant tut per las quatter pitgas fundamentalas da noss stadi federal, numnadain il stadi constituziunal liberal, il stadi social, il federalissem e la democrazia directa.

Tge porta la nova constituziun federala?

La nova constituziun intermediéscha in maletg cumplet dal dretg constituziunal scrit e nunscriet dad oz. Ella eliminescha mancanzas, sclerischa dumondas avertas, cuntegna novas disposiziuns e desista dad insaquantas antiquadas sco er da detagls nunnecessaris. Quai ch'è sa cumprovà vegn mantegnì.

■ Largias vegnan serradas, mancanzas vegnan eliminadas

— Catalog cumplessiv da dretgs fundamentals: La nova constituziun fixescha per l'emprima giada expressivamain dretgs fundamentals uschè impurtants sco p. ex. il dretg da la vita e da libertad persunala, da la dignitad umana, da betg vegnir discriminà (egualitad giuridica), la libertad d'opiniun, la libertad da reuniun, la protecziun da las datas u l'agid en situaziuns da basegn. Chauma ed exclusiun èn admissas sut tschertas cundiziuns. (art. 7ss.)

— Egalitad da schanzas: I tutga tar l'intent da la Confederaziun svizra che la confederaziun ed ils chantuns procuran per in'egualitad da schanzas uschè gronda sco pussaivel per tuts. (art. 2)

— Finamiras socialas: La confederaziun ed ils chantuns duain s'engaschar per che mintga persuna possa prender part a la segirezza sociala, obtegna la tgira necessaria per sia sanadad, chattia lavur ed in'abitaziun e possa sa scolar. Familiars, uffants e giuvenils duain vegnir protegids e promovids. (art. 11, 41 e 67)

— Responsabladad individuala e sociala: Mintga persuna porta la responsabladad per sasez e gida tenor sias pussaivladads a dumagnar las incumbensas en il stadi e la societad. (art. 6)

— Responsabladad envers generaziuns futuras: L'engaschament per in svilup durabel e per in mantegniment a lunga durada da las basas natiralas da la vita. (preamblel, art. 2 e 73)

— Principis da l'activitad dal stadi da dretg: Mintga accziun dal stadi sto sa basar sin ina basa legala, na dastga betg esser arbitraria e sto sa drizzar tenor la buna fai. (art. 5)

— Dretg internaziunal: La confederaziun ed ils chantuns han d'observar las obligaziuns da dretg internaziunal da la Svizra. Dretg internaziunal impegnativ furma ina barriera per revisiuns da la constituziun. (art. 5 e 139)

— Partenadi tranter la confederaziun ed ils chantuns: La confederaziun ed ils chantuns èn obligads da prender resguard in sin l'auter e da collavurar. La confederaziun surprena las incumbensas che basegan ina reglamentaziun unitara. Ella observa l'autonomia dals chantuns. Ils chantuns coopereschan a decisiuns da la confederaziun en fatgs da politica exteriora. (art. 42-49 e 55)

— Autonomia da las vischnancas: Quella vegn concedida a norma dal dretg chantunal. La confederaziun observa tar sias accziuns ils effects pussaivels sin las vischnancas. Ella prenda oravant tut

resguard sin citads, aglomeraziuns e regiuns muntagnardas (art. 50).

— **Part economica:** Libertad da la proprietad e da l'economia èn garantidas sco dretgs fundamentals. L'urden da concurrenza liberala vegn precisà. (art. 26s. e 94ss.)

— **Urden monetar:** L'obligaziun d'incasament da bancnotas che n'ha dapi decennis quasi nagina valor pli ed il franc lià vi da l'aur ch'è medemamain antiquà vegnan abrogads. La banca naziunala sto er en avegnir furmar reservas monetaras suffizientas, ina part da questas en aur. (art. 99)

— **Festa da la confederaziun:** L'obligaziun da pagar il salari vegn fixada espressivamain. (art. 110)

— **Partidas:** L'impurtanza da las partidas en la politica statala vegn renconuschida. (art. 137)

— **Dretgs dal pievel:** La reglamentaziun actuala davart l'iniziativa ed il referendum na vegn betg midada, mabain preschentada a moda pli survesaivla. Ils motifs per l'exclusiun dal dretg da vuschar vegnan alura enumerads. Il parlament po uss er declerar iniziativas mo per part nunvalaivlas. (art. 136-142)

■ **Novaziuns materialas**

Il parlament è stà reservà tar la recepciun da novaziuns ed ha sulettamain decis soluziuns che han chattà in vast consens. Per exempel vegn il legislatur incumbensà da nov d'eliminar **ils dischavantatgs da personas impedidas** tras mesiras adattadas (art. 8). Las disposiziuns davart **las midadas da territori** tranter chantuns vegnan simplifitgadas per evitar votaziuns obligatorias nunnecessarias dal pievel e dals chantuns, sco p. ex. tar la midada da chantun da la vischnanca da Vellerat (art. 53). La confederaziun

daventa ultra da quai cumplettaimain competenta per **la furmaziun professiunala**. Ella po relaschar prescripciuns davart registers uffizials per reducir las lavurs per **statisticas** sin in minimum (art. 65). Ella po er supportar **l'art e la musica** (art. 69) sco er sustegnair **chantuns bilings** (art. 70). Da nov po il cussegl federal **mobilisar** fin a 4000 (enfim uss 2000) commembers da l'armada (art. 185). L'organisaziun da las autoritads è vegnida adattada tras numerusas midadas.

■ **Desister da disposiziuns antiquadas e detagls nunnecessaris**

Differentas disposiziuns da la constituziun d'enfin uss èn antiquadas, per exempel quella davart las relaziuns da subdits, agenturas d'emigraziun u taxas da spusalizi. Er la prescripciun, tenor la quala sulettamain votants "dal stadi profan" possian vegnir elegids en il cussegl naziunal n'è betg pli confurma al temp.

Autras disposiziuns tutgan ord la vista dad oz en ina lescha u in'ordinaziun: ils detagls davart la produciun u la taxaziun d'alcohol, davart il pretsch da la vignetta per l'autostrada, la produciun da granezza da far paun, l'equipament militar gratuit sco er sia magasinaziun, l'indemnisaziun dals commembers dals cussegls e dals commembers dal cussegl federal.